

Erős Vilmos

Egy historiográfiai munkacsoport születése (szerkesztői előszó)

Az alábbi kötet a DE BTK historiográfiai munkacsoportjának 2010. november 25-én tartott konferenciájának előadásait tartalmazza. Előljáróban néhány szót a munkacsoportról.

A munkacsoport megalakításának ötlete 2007 körül vetődött fel. A kiindulópont az volt, hogy – bár az egyetemi curriculumban nem foglal el olyan jelentős helyet (a tudományos kutatásban viszont igen) – számosan foglalkoznak a bölcsészkar keretein belül a történetírás történetének és elméletének kérdéseivel. Ez ugyanis egy olyan határterület, amely a történetírás, ókortörténet, filozófia, irodalomtörténet- és elmélet, néprajz, antropológia, szociológia kutatási problémáival érintkezik. 2008-ban, egy megbeszélés folyamán ezért e területek több képviselője megegyezett abban, hogy rendszeres összejövetelek, később konferenciák, illetve egyéb munkaprogramok kapcsán eszmét cseréljék arról: ki hogyan vélekedik a kapcsolódó kérdésekről. Az elvégezhető munkának azóta különböző szintjei alakultak ki; részben a munkacsoportban résztvevők számoltak be saját kutatási eredményeikről; több egyetemi hallgató a munkacsoport keretében megvitattott szak-, TDK-dolgozatot, illetve doktori disszertációt készít historiográfiai témájából. Mindezen felül számos vendégelőadó volt, akik többnyire kiváló előadásokat tartottak historiográfiai, illetve történetelméleti problémákról. Előadó volt például Kotics József és Bán András a Miskolci Egyetemről, Pók Attila az MTA Történettudományi Intézetéből, Takács Ádám az ELTE Francia-Magyar Társadalomtudományos Műhelyéből, Lévai Géza a debreceni Atommagkutató Intézetből, Veress Dániel, szintén az Atelier-ből. De a BTK-ról is több előadás hangzott el, így Havas László és Németh György, valamint Valuch Tibor (Szociológiai Intézet) professzoroktól, Pabis Esztertől (Germanisztikai Intézet), Fazakas Gergelytől és Takács Miklóstól (Irodalom és Kultúratudományi Intézet), Lajos Veronikától (Néprajzi Intézet) valamint Lévai Csabától és Erős Vilmostól.¹

---

¹ Az egyes előadások pontos témaköreit itt szükségtelennek tűnik felsorolni. Csak ízelítőként: történeti antropológia, vizuális antropológia, Aleida Assmann, trauma és történelem, az 1945 utáni

Fontos események voltak a rendszeresen megrendezett könyvbemutatók, illetve -viták. Így számos résztvevővel zajlott le 2007-ben a DAB-ban Gyurgyák János könyvének² értékelése, Görömbei András és S. Varga Pál akadémikusok, Velkey Ferenc, Püski Levente, Erős Vilmos, valamint a szerző, Gyurgyák János hozzászólásával. 2009-ben vitattuk meg a Gyurgyák János – Kisantal Tamás szerkesztette *Történetelmélet I-II.* című szöveggyűjteményt,³ amiről Lévai Csaba és Erős Vilmos tartottak referátumot.⁴ 2010-ben Hóman Bálint történész születésének 150. évfordulója alkalmából konferenciát tartottunk, amelyen Draskóczy István (ELTE), Ujváry Gábor (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár), valamint Püski Levente és Erős Vilmos tartottak előadást a történész tevékenységének különböző oldalairól.⁵ A konferenciához kapcsolódva Ujváry Gábor mutatta be Erős Vilmos tanulmánykötetét a két világháború közötti magyar történetírásról.⁶ 2011 áprilisában Havas László Florus-ról írt könyvét ismertettük Tegye Imre, K. Csízy Katalin (KGRE)⁷ és Takács László (Eötvös Kollégium) hozzászólásával, illetve referátumával.⁸

Magyarország mikrotörténete, a debreceni Hajdú vármegyeháza mint emlékezeti hely, stb.

² GYURGYÁK János: *Ezzé lett magyar hazátok.* A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

³ A debreceni vita előtt 2010 őszén az Atelier Francia-Magyar Társadalomtudományi Műhely rendezett konferenciát a kötetéről, Kelemen János, Ludassy Mária, Gyáni Gábor, Granasztói György részvételével, Erős Vilmos bevezető előadásával és Takács Ádám moderálásával. Vö. *Történetelmélet I-II.* Szerkesztette GYURGYÁK János – KISANTAL Tamás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. Mindezekeken felül további könyvvitákat rendeztünk John Lukacs, Alan Sokal és Jean Bricmont könyveiről, valamint egy az egyháztörténeti kutatásokról készült kiadványról (utóbbin a szerzők, Bitskey István professzor, Baráth Béla, Szabadi István, Fazakas Gergely részvételével, illetve utóbbinak előadásával). Vö. mindezekre John LUKACS: *A történelmi tudat avagy a múlt emlékezete.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 2004; Alan SOKAL–Jean BRICMONT: *Intellektuális imposztorok.* Typotex kiadó, 2000.; *Egyház és kegyesség a kora újkorban.* Kutatótörténeti tanulmányok. Szerk. FAZAKAS Gergely Tamás, CSORBA Dávid, BARÁTH Béla Levente. Debrecen, 2009. (*A Harsányi András Alapítvány kiadványai, 13*).

⁴ Az egyik elhangzott referátum szövege nyomtatásban is megjelent. Vö. ERŐS Vilmos: Van-e a történelemnek elmélete? *Valóság, 52,* 2009/11, 66-72.

⁵ Az előadások szövegei közül megjelent DRASKÓCZY István: Hóman Bálint, a gazdaságtörténet művelője. In: *Történeti áttértelezés.* Hóman Bálint, a történész és a politikus. Szerk. UJVÁRY Gábor, a szerkesztő munkatársa Csurgai Horváth József. Ráció Kiadó, Budapest, 2011. 40-57. Valamint PÜSKI Levente: Szakemberből politikus – Hóman Bálint. *Történelmi Szemle, LIII,* 2011/2. 215-233.; Illetve ERŐS Vilmos: Hóman Bálint és a historiográfia. *Korunk, 21,* 2010/9, 62-70.

⁶ Vö. ERŐS Vilmos: *A szellemtörténettől a népiségtörténetig.* Tanulmányok a két világháború közötti magyar történetírásról. Ad Librum Kiadó, Budapest, 2010.

⁷ A jelen kötetben olvasható a hivatkozott recenzió. Az elemzett mű: HAVAS László: *Florus, az organikus világkép első egyetemes megszólaltatója.* University Press, Debrecen, 2011.

⁸ Tevékenységünk számottevő eleme – az *Aetas* történettudományi folyóirattal közösen – a külföldi történészek bemutatása, meginterjúvolása. Eddig két historikussal, A. Munslow-val a *Rethinking History* című folyóirat szerkesztőjével (egyetemi professzorral), illetve Ewa Domanska-val, a Stanford Egyetemen is tanító pozsnai történésszel készítettünk interjút. Az általuk írt tanulmányok Lévai Csaba

Eddig három konferenciát szerveztünk a munkacsoport keretein belül: az említett Hóman-émlékülést, a mostani kötetben megjelenített historiográfiai konferenciát (2010 novemberében), valamint az ELTE Atelier Francia-Magyar Társadalomtudományos Műhelyével közösen Budapesten az 1945 utáni magyar történetírásról (2011. november). Utóbbin közel százán vettek részt, s olyan neves előadóink voltak,⁹ mint R. Várkonyi Ágnes, Glatz Ferenc akadémikusok, Holger Fischer professzor (a hamburgi egyetem elnökhelyettese), valamint Frank Tibor, Kövér György, Pál Judit, Pók Attila, Vörös Boldizsár, K. Horváth Zsolt, Lévai Csaba, Szijártó István, Halmos Károly, Takács Ádám, Standeisky Éva, Erős Vilmos.

Milyen terveink vannak az elkövetkező időszakra? Alapvetően minden megkezdett szinten szeretnénk folytatni tevékenységünket, s úgy látjuk, hogy az ilyen jellegű kutatásokra, illetve az eredmények közvetítésére, vitákra nagy szükség van.¹⁰ A közeljövőben Romsics Ignác historiográfiai összefoglalójáról rendezünk vitát,¹¹ amire több kolléga jelezte előadói szándékát (Szilágyi Zsolt, Szállási Árpád, Glant Tibor, Szijártó István, Frank Tibor, Pete László, Száraz Orsolya¹²).

---

fordításában jelentek meg. Lásd: ERŐS Vilmos: *Historians must have virtues: a conversation with the Polish historian and theorist of history Ewa Domanska. Rethinking History. The Journal of Theory and Practice*, 15, 2011/3, 419-430.; Uő: A forma fontosabb a tartalomnál. (Interjú Alun Munslow angol történésszel) *Aetas*, 24, 2009/4, 190-198.; Uő: „Posztkoloniális értelmiséginek tartom magam”. Beszélgetés Ewa Domanska lengyel történésszel. *Aetas*, 25, 2010/4, 156-164. Mindezekon felül több alkalommal is helyet biztosítottunk egyetemi hallgatók számára historiográfiai tárgyú szakdolgozatuk, illetve TDK-dolgozatuk bemutatására és megvitatására. Ennek keretében adott elő Gyimesi Pálma, Veress Dániel, Szabó Gábor, legutóbb pedig Törő László Dávid.

⁹ A konferencia anyagára *„Tudomány és politika között”*. Tanulmányok az 1945 utáni magyar történetírásról. Szerk. ERŐS Vilmos-TAKÁCS Ádám. Eötvös Kiadó, Budapest, 2012. (Megjelenés alatt.)

¹⁰ Például a DE BTK Loci Memoriae Hungaricae című kutatóegyetemi program keretében több konferencián felmerült – főként irodalomtörténészek részéről – a történettudomány definiálásának szándéka és a történészek, illetve az akadémiai történetírás kritikája. Jelen sorok írója több alkalommal is jelezte, hogy ez a konstrukció legalábbis kérdéses, az általuk értelmezett tértől és időtől független „transzcendentális” történész nem létezik, aki például ne lenne tisztában munkájának szociokulturális feltételeivel, forrásainak részlegességével, saját nézőpontjának behatárolt voltával stb. Persze meg lehet szerkeszteni ezt a fantomot (van is ilyen, A. Munslow *„proper historian”*-nak, vagy rekonstrukcionista történésznek nevezi), viszont ilyen általánosítással a történettudomány/történetírás „fejlődésének”, alakulásának legalább több évszázados elemi tényeit hagyjuk figyelmen kívül. Amint a nyilatkozók felszólalásaiból világosan ki is rajzolódott, hogy ismeretlenek számunkra az Annales, az amerikai történetírás (*New History*), a német társadalomtörténet (*Geschichte und Gesellschaft*), de még a korábbi történeti teória (szellemtörténet) számos jelenségei is. Magabiztosságuk a történettudomány/történetírás "természet"-ét illetően ehhez képest – ahogy az az élet számos más területén is hasonlóképpen történik – nagyfokú tudatlanságból ered, s e magabiztosság csökkenéséhez jelentősen hozzájárulna a történettudomány „történet”-nek és gyakorlatának ismerete, mint ahogy azt számos kiváló szerző Crocétól és Collingwoodtól Michel de Certeau-ig javasolja.

¹¹ ROMSICS Ignác: *Clio bűvöletében*. Magyar történetírás a 19-20. században – nemzetközi kitekintéssel. Osiris Kiadó, Budapest, 2011.

¹² Pete László, Száraz Orsolya *„A magyar emlékezethelyek kutatása”* című kutatóegyetemi program

Szeretnénk kapcsolatot létesíteni historiográfiai tanszéket működtető külföldi egyetemekkel, vagy olyanokkal, amelyekeken igen erőteljes historiográfiai, illetve történetelméleti kutatások folynak (Bologna, Kolozsvár, Graz, Rostock, Amszterdam, Párizs, Basel, Glasgow, Stanford, Poznan). Ennek szellemében 2013-ban nemzetközi konferenciát szeretnénk rendezni több külföldi előadó részvételével. Jelen sorok szerzőjének egyik legfontosabb tapasztalata ugyanis az, hogy a historiográfiai kutatással foglalkozó csoportok (vagy egyének) között általában ritka a párbeszéd, és szinte teljesen hiányzik a nyugat-európai és a kelet-európai történészek között.¹³

Végül az alábbi kötetről. Az itt következő tanulmányok a 2010. november 25-én tartott konferencia előadásai alapján készültek. A konferenciát előzetesen sokkal szélesebb körben, lényegesen több előadóval szeretttük volna megrendezni, időközben azonban kiderült, hogy realitása egyelőre csak szűkebb körű változatnak van. A konferencián számos előadás hangzott el (nemegyszer vehemens vitát kiváltva¹⁴) az ókortól, illetve elméleti kérdésektől kezdve, a középkori, koraujkori magyar és egyetemes történetírás egyes kérdésein keresztül a modern, 19-20. századi irányzatokig/problémáig. A kötetben szereplőkön kívül előadást tartott még¹⁵ Lajos Veronika, Sipos Flórián, Bradács Gábor, Szabadi István, Takács Ádám is, ők azonban végül nem készítettek tanulmányt.

Az itteni közreadással semmilyen értelemben nem törekedtünk teljességre, pusztán néhány pillanatsfelvétel mindez részben a munkacsoport résztvevőinek munkájáról, részben a magyar historiográfiai kutatások egy szeletéről. A konferencia kapcsán, a vitákban azonban számos tapasztalatot szereztünk s ez részben útmutató a további tevékenységünkhöz.¹⁶

---

keretében tartanak vitaindító előadást a következő műről: *I luoghi della memoria I-III*. A cura di Mario ISNENGI. Editori Laterza, Roma-Bari, 1997.

¹³ Erről ERŐS Vilmos: Die Textsammlung als "kulturelle Repräsentation". Über die historiografische Sammlung von Adam Budd. *Kakanien Revisited*, [Online: 26/07/2011. <http://www.kakanien.ac.at/rez/VEroesI.pdf> 1-6.].

¹⁴ A 2011-ben Budapesten rendezett konferencia ötlete lényegében abból a debreceni konferencián kibontakozott vitából született, amelynek során Németh György professzor felvetette, hogy újabban feltűnően hallgatnak a historiográfiai tárgyú előadások a marxista történetírásról.

¹⁵ Utólag és pótlólag tartott előadást (2011. október 10-én), mivel a debreceni konferencia időpontjában egy másik, budapesti konferenciára is meghívott volt Pók Attila, az MTA Történettudományi Intézetének igazgató-helyettese, a Magyar Történelmi Társulat főtársa Az *Oxford History of Historical Writing* szerkesztési munkálatairól.

¹⁶ A konferencia előadásain kívül az alábbi kötetben még három írás található (Szilágyi Zsolt, K. Csízy Katalin és Törő László Dávid munkái), amelyeket azért tartottunk közzére érdemesnek, mert szervesen kötődnek a historiográfiai munkacsoport tevékenységéhez. K. Csízy Katalin recenziójának körülményeiről már esett szó, Szilágyi Zsolt e témakörrel előadást fog tartani a közeljövőben, Törő László Dávid pedig a legfiatalabb, egyetemista nemzedéket képviseli.